

Στάμου, Α., & Θεοδορίδης, Ν. (2016). Παιδί, οικογένεια και μουσική: Διερευνώντας τα χαρακτηριστικά των οικογενειών που εγγράφουν τα παιδιά τους σε προγράμματα μουσικής αγωγής για βρέφη και νήπια. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τοπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 477-492). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

**Παιδί, οικογένεια και μουσική:
Διερευνώντας τα χαρακτηριστικά των οικογενειών που εγγράφουν τα παιδιά
τους σε προγράμματα μουσικής αγωγής για βρέφη και νήπια**

Λήδα Στάμου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
lstamou@uom.edu.gr

Νίκος Θεοδορίδης

Μέλος Ε.Ε.Π.
Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.
ntheodoridis@nured.auth.gr

Περίληψη

Ερευνητικά ευρήματα των τελευταίων δεκαετιών υπογραμμίζουν τη σημασία του άτυπου οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντος και της πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης για τη μουσική ανάπτυξη του παιδιού. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει πρωτότυπη έρευνα που εκπονήθηκε με 94 γονείς τα παιδιά των οποίων, ηλικίας 9 μηνών ως 6 ετών, παρακολουθούσαν προγράμματα μουσικής αγωγής σε δύο φορείς μη τυπικής μουσικής μάθησης στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Μουσικής Εμπειρίας Παιδιού (ΕΜΕΠ). Τα αποτελέσματα της έρευνας σκιαγράφησαν τα βασικά χαρακτηριστικά των οικογενειών που εγγράφουν τα παιδιά τους σε τέτοια προγράμματα και εντόπισαν ενδιαφέρουσες συσχετίσεις μεταξύ διαφόρων παραγόντων. Βασικό συμπέρασμα της έρευνας είναι η ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία των πρώιμων μουσικών εμπειριών στα μεσαία και ανώτερα στρώματα του πληθυσμού αλλά και η αναγκαιότητα για μια κοινωνική πολιτική που θα κάνει ποιοτικά προγράμματα μουσικής ανάπτυξης και μάθησης προσβάσιμα σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες.

Λέξεις κλειδιά: γονική συμμετοχή, οικογένεια, μουσικό περιβάλλον, βρεφική, προσχολική ηλικία.

Stamou, L., & Theodoridis, N. (2016). Child, family, and music: Investigating the characteristics of families who enroll their children in early childhood music programs. In M. Kokkidou & Z. Dionyssiou (Eds.), *Music Literacy: Formal and Informal Ways of Music Teaching-Learning (Proceedings of the 7th International Conference of the Greek Society for Music Education)* (pp. 477-492). Thessaloniki: GSME.

**Child, family, and music:
Investigating the characteristics of families who enroll their children
in early childhood music programs**

Lelouda Stamou

Associate Professor

Dept. of Music Science and Art, University of Macedonia

lstamou@uom.gr

Nikos Theodoridis

Music Education Special Teaching Fellow

School of Early Childhood Education, Aristotle University of Thessaloniki

ntheodoridis@nured.auth.gr

Abstract

Research findings of the last few decades underline the importance of the home music environment and early childhood music education for the child's musical development. The present paper aims at presenting the original research study which was conducted with 94 parents, the children of whom, ages 9 months – 6 years old, were attending early childhood music programs in the city of Thessaloniki in Greece. Data was collected through the Child's Music Experience Questionnaire (CMEQ). Research findings describe the basic characteristics of families who enroll their children in early childhood music programs and indicated interesting correlations between several factors. A basic conclusion of this study is the parental awareness of the importance of early childhood music experiences at certain socio-economic levels, and the need for a social policy which will provide access to such programs to all populations.

Keywords: parental involvement, home, music environment, early childhood

Τα τελευταία χρόνια αυξάνεται ο αριθμός των ερευνών που μελετούν την επίδραση της γονικής συμμετοχής. Αν και τα αποτελέσματα ποικίλλουν, η πλειοψηφία των ερευνών καταλήγει στη σημασία και στη θετική επίδραση της γονικής συμμετοχής και του οικογενειακού περιβάλλοντος στη γενικότερη ανάπτυξη. Η έγκαιρη εμπλοκή των γονέων αλλά και το μορφωτικό τους επίπεδο φαίνεται ότι επηρεάζει τις μετέπειτα σχολικές επιδόσεις των παιδιών, ιδιαίτερα όταν αυτή ξεκινά από την προσχολική ηλικία (Englund et al., 2004). Σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα, η στήριξη των παιδιών από τους γονείς, όπως άλλωστε και από δασκάλους και συνομηλίκους, επηρεάζει θετικά τη δημιουργία κινήτρων, την επιμονή των μαθητών, και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αυτο-αντίληψής τους και της ικανότητάς τους για εργασία (Sichivitsa, 2007· Sichivitsa, 2002· Jodl, Malanchuk & Eccles, 2001· Frome & Eccles, 1998· Davidson et al., 1995· Zdzinski, 1992· Howe & Sloboda, 1991). Η θετική επίδραση της γονικής εμπλοκής σε όλο το φάσμα των σχολικών επιδόσεων των παιδιών φαίνεται να ισχύει ανεξαρτήτως εθνικότητας (Jeynes, 2005· MacMillan, 2004· Jeynes, 2003· Creech & Hallam, 2003). Ωστόσο, λιγοστά είναι τα ερευνητικά ευρήματα σχετικά με τους παράγοντες που παρακινούν πρακτικές για συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση του παιδιού τους γενικότερα, για αυτό και θεωρείται σημαντικό να εντοπιστούν τρόποι και πρακτικές μέσω των οποίων οι εκπαιδευτικοί θα είναι σε θέση αποτελεσματικά να εμπλέξουν τους γονείς στην εκπαιδευτική διαδικασία και μάθηση των παιδιών τους (Stamou, 2006· Jeynes, 2003· Xu & Corno, 2003).

Η γονική συμμετοχή έχει επίσης βρεθεί να επιδρά θετικά στη μουσική ανάπτυξη και μάθηση των παιδιών (Zdzinski, 2013· Ilari et al., 2011· Creech & Hallam, 2009· Green et al., 2007· Στάμου, 2006· Fan, 2001· Stamou, 2001· Grolnick et al., 1997· Davidson et al., 1996· Zdzinski, 1996· Davidson et al., 1995· Zdzinski, 1992). Η Custodero (2006) υπογραμμίζει τη σημασία της κατανόησης του οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντος των μικρών μαθητών από τον δάσκαλο της μουσικής, ενώ η Ilari (2005) θεωρεί αναγκαίο να συμπεριληφθεί η εκπαίδευση του γονιού στο πλαίσιο των προσχολικών μουσικών προγραμμάτων.

Οι ερευνητές συμφωνούν ότι η γονική εμπλοκή είναι κομβικής σημασίας για την προσχολική μουσική αγωγή του παιδιού (Custodero, 2006· Ilari, 2005· Wu, 2005· Cardany, 2004· Berger & Cooper, 2003· Gordon, 2003· Mallett, 2000), ωστόσο υπάρχει συχνά το ερώτημα με ποιους τρόπους είναι δυνατό να παρακινήσει ο εκπαιδευτικός τους γονείς να εμπλακούν αποτελεσματικά. Σταθερά εμφανίζεται η θετική άποψη των γονέων για τα μη μουσικά οφέλη της μουσικής ενασχόλησης των παιδιών τους, π.χ. στους τομείς της νοημοσύνης, της ακαδημαϊκής επίδοσης, της κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης, της αυτοεκτίμησης κ.λπ. (Custodero & Johnson-Green, 2008· Cardany, 2004· Berger & Cooper, 2003· Trollinger, 2003· Hodges, 2000· Levinowitz, 1999· Scott-Kassner, 1999· Tarnowski, 1999· Tarnowski & Barrett, 1997), οφέλη που συχνά αναφέρονται ως κίνητρα για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα προσχολικής μουσικής αγωγής.

Όπως σημειώνει η Στάμου (2013), οι προσπάθειες των αναπτυξιολόγων να εντοπίσουν το πώς τα νεογέννητα μαθαίνουν να επικοινωνούν με το περιβάλλον τους και το τι κάνουν ενστικτωδώς οι γονείς προκειμένου να προσελκύσουν την προσοχή του νεογέννητου βρέφους και να επικοινωνήσουν μαζί του, έχουν οδηγήσει τα τελευταία χρόνια σε έρευνες σχετικές με το τι μπορεί να διακρίνει ένα βρέφος ως

προς τους ήχους της ομιλίας, των αντικειμένων, του τραγουδιού και των μουσικών οργάνων. Ωστόσο, παρότι η έρευνα των μουσικών συμπεριφορών των μικρών παιδιών αναπτύχθηκε ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, λιγότερες είναι οι έρευνες που ρωτούν τους γονείς για τις μουσικές συμπεριφορές των παιδιών τους ή για μουσικές-κοινωνικές αλληλεπιδράσεις που οι ίδιοι ή οι δάσκαλοί τους στον παιδικό σταθμό έχουν με τα παιδιά τους (Διονυσίου, 2014· Johnson-Green, 2012· Custodero & Johnson-Green, 2008· Thomas, 2008· Στάμου, 2009· Trehub, 2001· Valerio et al., 1998). Σύμφωνα με τα ευρήματα η μουσική χρησιμοποιείται από τους γονείς για να καλλιεργήσουν τον συναισθηματικό δεσμό με τα παιδιά τους, να επικοινωνήσουν και να διαπραγματευθούν δραστηριότητες καθημερινής ρουτίνας. Οι έρευνες (Mehr, 2014· Youm, 2013· Zdzinski, 2013· Ilari et al., 2011· Bergeson & Trehub, 1999) βρίσκουν γενικά υψηλές συχνότητες μουσικής δραστηριότητας των γονιών στο σπίτι με τα παιδιά τους με τη μορφή τραγουδιού, μουσικής ακρόασης και χορού/κίνησης καθημερινά, δραστηριότητες οι οποίες χαρακτηρίζονται ως πρωτογενείς δραστηριότητες ή οικογενειακές μουσικές πρακτικές. Οι ερευνητές (Ilari et al., 2011) διαπίστωσαν ότι το 90% των μητέρων τραγουδούσαν στα παιδιά τους όταν αυτά ήταν μικρά. Επιπλέον, το 50% των μητέρων του δείγματος ανέφεραν ότι άλλα σημαντικά πρόσωπα στη ζωή του παιδιού τραγουδούσαν επίσης σε αυτά. Κάποιοι ερευνητές (Mehr, 2014· Valerio et al., 2009· Trehub, 2001· Bergeson & Trehub, 1999) χαρακτηρίζουν τη μουσική αυτή αλληλεπίδραση γονιού-παιδιού ως φυσική, και άλλοι (Griffith & Valerio, 2008· Berger & Cooper, 2003· Custodero & Johnson-Green, 2008, 2003· Custodero, Britto & Brooks-Grun, 2003· Gratier, 1999· Robb, 1999) ως μια αλληλεπίδραση εγγενή και σύμφυτη με τη σχέση γονιού-παιδιού. Όπως προκύπτει από τις έρευνες, η μουσική δραστηριότητα στο σπίτι δεν φαίνεται να σχετίζεται με το οικογενειακό εισόδημα ή τη συμμετοχή σε μαθήματα μουσικής (Mehr, 2014· deVries, 2009· Custodero & Johnson-Green, 2003). Σε μελέτη (Custodero, Britto & Brooks-Gunn, 2003) του οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντος σε πάνω από 2000 οικογένειες, βρέθηκε ότι η ηλικία του παιδιού, το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης του γονιού, επηρεάζουν τις μουσικές αλληλεπιδράσεις γονιού-παιδιού. Αξιοσημείωτο είναι το εύρημα στην ίδια μελέτη ότι η δύσκολη συναισθηματική κατάσταση ενός γονιού μειώνει τη μουσική ενασχόληση με το παιδί του.

Όπως σημειώνει η Gingras (2009), παρά τη θεαματική αύξηση των προγραμμάτων προσχολικής μουσικής αγωγής τα τελευταία χρόνια, οι λόγοι για τους οποίους ένας γονιός εγγράφει το παιδί του σε ένα τέτοιο πρόγραμμα δεν έχουν ερευνηθεί αρκετά. Στόχος της έρευνάς της ήταν να διερευνήσει τα κίνητρα των γονιών για να εγγράψουν το παιδί τους σε ένα πρόγραμμα προσχολικής μουσικής αγωγής και να συγκεντρώσει δημογραφικά στοιχεία που θα φώτιζαν το προφίλ του γονιού που ελκύεται και εγγράφει το παιδί του σε ένα τέτοιο μουσικό πρόγραμμα. Το δείγμα αποτέλεσαν 133 οικογένειες των οποίων τα παιδιά παρακολουθούσαν ένα πρόγραμμα προσχολικής μουσικής αγωγής. Μέσα από τη συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου, οι γονείς έδωσαν πληροφορίες για τους ίδιους (απόσταση από τον χώρο υλοποίησης του προγράμματος, ηλικία, εισόδημα και επίπεδο εκπαίδευσης) και το παιδί τους (ηλικία, εθνικότητα) καθώς επίσης πληροφορίες σχετικά με τη μουσική διάδραση με το παιδί τους, καθώς και σχετικά με τους λόγους που έγραψαν το παιδί τους στο πρόγραμμα. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά που ήταν

γραμμένα στο πρόγραμμα ήταν πρωτότοκα ή δευτερότοκα, ενώ οι γονείς έτειναν να είναι 'μεγαλύτεροι' σε ηλικία και να έχουν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο και εισόδημα σε σχέση με το μέσο όρο των κατοίκων της περιοχής τους. Οι περισσότεροι από αυτούς είχαν ελάχιστη ή καμία σχέση με τη μουσική πριν εγγράψουν το παιδί τους στο πρόγραμμα. Κατά μέσο όρο οδηγούσαν 9,2 μίλια για να πάνε στο μάθημα και θα ήταν διατεθειμένοι να οδηγήσουν μέχρι και τη διπλάσια απόσταση. Οι περισσότεροι είχαν γράψει το παιδί τους στο πρόγραμμα κυρίως για να «περνάει καλά», ενώ ως δεύτερος λόγος έρχονταν η ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού. Η επιθυμία τους να αναπτύξει το παιδί μουσικές ικανότητες φάνηκε να έρχεται πέμπτο στην κατάταξη.

Η θετική επίδραση της καθοδήγησης των γονιών από τον εκπαιδευτικό της μουσικής σχετικά με τον ρόλο τους στη μουσική σπουδή των παιδιών τους υπογραμμίζεται από αρκετούς ερευνητές (Creech & Hallam, 2009· Achilles, 1999). Όπως υποστηρίζει η Achilles (1999), επειδή η επιρροή των γονέων στα παιδιά τους είναι μεγαλύτερη και μεγαλύτερης διάρκειας από ό, τι εκείνη του εκπαιδευτικού μουσικής, οι γονείς πρέπει να επιδιώκουν την εμπλοκή τους στη μουσική σπουδή τους παιδιού τους χωρίς να διακατέχονται από αισθήματα ανεπάρκειας. Χαρακτηριστική είναι η έρευνα της Timmer (2009) στόχος της οποίας ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της εκπαίδευσης γονέων μεταναστών χαμηλού εισοδήματος μέσω ενός προγράμματος μουσικής για βρέφη και τους γονείς τους ώστε να μπορούν αυτοί στη συνέχεια να εμπλακούν αποτελεσματικά στην εκπαίδευση των παιδιών τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το πρόγραμμα συνέβαλε στην αύξηση της αυτοπεποίθησης των γονιών να λειτουργήσουν ως δάσκαλοι ή ακόμη και ερευνητές των παιδιών τους. Υπάρχουν επίσης ευρήματα (Nardo et al., 2006) που δείχνουν ότι, παρόλο που οι γονείς παρακολουθούν τα προγράμματα μουσικής με τα παιδιά τους και συμμετέχουν σε μουσικές δραστηριότητες στην καθημερινή ζωή, ωστόσο μερικοί γονείς αισθάνονται ντροπή ή έλλειψη εμπιστοσύνης για τον αν μπορούν να λειτουργήσουν μουσικά και να αλληλεπιδράσουν μουσικά με τα παιδιά τους. Σύμφωνα με την Nardo και τους συνεργάτες της (2006), οι εκπαιδευτικοί πρέπει να καθοδηγούν τους γονείς στον ρόλο αυτό διδάσκοντάς τους συγκεκριμένες πρακτικές. Όπως συνάγεται, η αποτύπωση των χαρακτηριστικών των οικογενειών ή των κινήτρων τους να εγγράψουν το παιδί τους σε ένα πρόγραμμα προσχολικής μουσικής αγωγής είναι ζητήματα κομβικά προκειμένου να εντοπίσουν οι εκπαιδευτικοί κατάλληλες τεχνικές και τρόπους να καθοδηγήσουν τους γονείς στην εμπλοκή τους στη μουσική ανάπτυξη του παιδιού

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να σκιαγραφήσει τα βασικά χαρακτηριστικά των οικογενειών ενός μεγάλου αστικού κέντρου στον ελλαδικό χώρο που αποφασίζουν να εγγράψουν τα παιδιά τους από ιδιαίτερα μικρή ηλικία σε προγράμματα μουσικής αγωγής για βρέφη και μικρά παιδιά. Στόχος ήταν επίσης να εντοπίσει πιθανές συσχετίσεις μεταξύ των χαρακτηριστικών αυτών, του οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντος και των μουσικών συμπεριφορών των παιδιών τους.

Μέθοδος

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 94 γονείς/κηδεμόνες τα παιδιά των οποίων παρακολουθούσαν πρόγραμμα μουσικής αγωγής σε δύο φορείς μη τυπικής μουσικής

μάθησης για την προσχολική ηλικία στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Η ηλικία των παιδιών τους κυμαίνονταν από 9 μηνών ως 6 ετών, και παρακολουθούσαν τα εν λόγω προγράμματα μουσικής αγωγής για μια περίοδο που κυμαίνονταν από 6 μήνες ως 4 χρόνια. Ογδόντα ένα (81) από τα παιδιά αυτά παρακολουθούσαν το *Πρόγραμμα Μουσικής Ανάπτυξης Βρεφών και Νηπίων* του *Baby Artist*, ένα πρόγραμμα για παιδιά από 4 μηνών ως 6 χρόνων, ενώ δεκατρία (13) παιδιά παρακολουθούσαν το πρόγραμμα *Φίλοι Μουσικόφιλοι II* (Θεοδωρίδης, 2002), ένα πρόγραμμα για παιδιά ηλικίας 5-6 ετών. Από το σύνολο του δείγματος τα 50 ήταν αγόρια και τα 44 κορίτσια. Ως προς τις ηλικίες των παιδιών τους, το δείγμα αποτελούνταν κατά 14,9% από γονείς παιδιών ηλικίας 9 μηνών έως 2 ετών, κατά 28,7 % από γονείς παιδιών 2,1-4 ετών, κατά 19,1% από γονείς παιδιών ηλικίας 4,1-5 ετών, ενώ το υπόλοιπο 37,2% ήταν γονείς παιδιών ηλικίας 5-6 ετών. Οι γονείς των παιδιών που ήταν μικρότερα των 4 ετών συμμετείχαν ολοκληρωτικά και ενεργά στα μαθήματα των παιδιών, ενώ οι γονείς των μεγαλύτερων παιδιών του δείγματος δεν παρευρίσκονταν εντός της αίθουσας την ώρα των μαθημάτων παρά μόνον ορισμένες φορές, και κατόπιν υπόδειξης των δασκάλων και για συγκεκριμένο κάθε φορά λόγο.

Για τη συλλογή των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε το *Ερωτηματολόγιο Μουσικής Εμπειρίας Παιδιού*, το οποίο δόθηκε στους γονείς των συμμετεχόντων παιδιών προς συμπλήρωση. Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από τέσσερα μέρη και μέσω αυτού συγκεντρώθηκαν δημογραφικά στοιχεία για το παιδί και την οικογένεια, ενώ οι 17 υπόλοιπες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου στόχο είχαν να εκμαιεύσουν πληροφορίες για το άτυπο μουσικό περιβάλλον στο σπίτι, καθώς και για το μουσικό υπόβαθρο και τα μουσικά εκπαιδευτικά πλαίσια του παιδιού. Στο πλαίσιο του ερωτηματολογίου ζητήθηκε επίσης από τους γονείς να κατατάξουν με βάση την αντίληψή τους τη μουσικότητα του παιδιού τους σε μια πενταβάθμια κλίμακα τύπου Likert. Πριν την έναρξη συλλογής στοιχείων, το *Ερωτηματολόγιο Μουσικής Εμπειρίας Παιδιού* (EMEP) ελέγχθηκε για την αξιοπιστία του σε ένα δείγμα 32 ατόμων επιδεικνύοντας υψηλή αξιοπιστία ($r = 0,94$).

Αποτελέσματα

Τα ευρήματα που εκτίθενται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας προέκυψαν από περιγραφική ανάλυση και από αναλύσεις συσχετίσεων μεταξύ των διαφόρων παραγόντων. Το δείγμα είχε περίπου ισομερή κατανομή μεταξύ των πρώτων τριών ταξικών κατηγοριών επαγγέλματος όσον αφορά στο επάγγελμα της μητέρας, με ποσοστά 35,1%, 23,4%, 26,6% στην πρώτη, δεύτερη και τρίτη κατηγορία αντίστοιχα. Η κατανομή αυτή ήταν διαφορετική όσον αφορά στο επάγγελμα του πατέρα, με ποσοστά 11,8%, 11,8% και 64,5% για την πρώτη, δεύτερη και τρίτη κατηγορία αντίστοιχα. Η πρώτη κατηγορία αφορά στα επιστημονικά, ελεύθερα επαγγέλματα και ανώτατα διοικητικά στελέχη (γιατροί, δικηγόροι, πανεπιστημιακοί καθηγητές, μηχανικοί), η δεύτερη κατηγορία στους εκπαιδευτικούς και η τρίτη κατηγορία στα μεσαία διοικητικά στελέχη, τεχνολόγους, βοηθούς επιστημονικών επαγγελμάτων κ.λπ. Όπως προκύπτει από τα ευρήματα της έρευνας, οι οικογένειες που τείνουν να εγγράφουν τα παιδιά τους από μικρή ηλικία σε προγράμματα μουσικής αγωγής ανήκουν ως προς την ταξική κατηγορία του επαγγέλματός τους στις τρεις ανώτερες κατηγορίες.

Από τα ερευνητικά δεδομένα προέκυψε ότι στο συγκεκριμένο δείγμα της έρευνας η ενασχόληση της μητέρας ή του πατέρα με τη μουσική είναι πολύ χαμηλή. Λίγες μητέρες τραγουδούν γενικά (27,7%), το 22,3% των μητέρων παίζει κάποιο μουσικό όργανο, ενώ ελάχιστες σε αριθμό είναι αυτές που διδάσκουν/διευθύνουν/συνθέτουν μουσική ή ασχολούνται με τη μουσική και κίνηση (χορό), με τα ποσοστά να αφορούν στο 3,2% και 2,1% του δείγματος αντίστοιχα. Τα ποσοστά ενασχόλησης με τη μουσική είναι αντίστοιχα χαμηλά και για τους πατέρες, καθώς παίζουν μουσική στο σπίτι σε ποσοστό 18,1%, τραγουδούν σε ποσοστό 13,8%, ακούνε μουσική λίγο περισσότερο (27,7%) και διδάσκουν/διευθύνουν/συνθέτουν σε ποσοστό 4,3%. Ενδιαφέρον δημιουργεί το εύρημα ότι η μουσική ενασχόληση άλλων παιδιών στην οικογένεια, στις περιπτώσεις που τα παιδιά του δείγματος έχουν αδέρφια, βρίσκεται σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα, καθώς κυμαίνεται από 1,1% ως 3,2% για τις αντίστοιχες κατηγορίες μουσικής ενασχόλησης. Παρά τη μικρή γενικά ενασχόληση των γονιών με τη μουσική στο σπίτι, αξιοσημείωτο είναι το εύρημα ότι η συντριπτική πλειοψηφία (92,6%) των ερωτώμενων γονέων τραγουδούσε στο παιδί όταν αυτό ήταν βρέφος και μάλιστα καθημερινά (σε ποσοστό 80,5%). Από αυτούς τους γονείς που τραγουδούσαν στο παιδί τους (92,6%), το 69,5% τραγουδούσε στο βρέφος ήδη από τη γέννησή του, ενώ το 14,6% και πριν τη γέννηση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.

Όπως προέκυψε από τα ερευνητικά δεδομένα, μόνο το 2,2% των γονιών του δείγματος κατατάσσουν το παιδί τους σε υψηλό επίπεδο μουσικών δυνατοτήτων, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία κατατάσσει τα παιδιά τους στο 'υψηλό' ή 'μέτριο' επίπεδο μουσικών δυνατοτήτων με ποσοστά 49,5% και 44,1% αντίστοιχα.

Η συντριπτική πλειοψηφία των γονιών του δείγματος (98,9%) δηλώνει ότι το παιδί ακούει μουσική στο σπίτι, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για μητέρες που ακούνε μουσική είναι 40,4% και για πατεράδες 27,7%. Αυτό σημαίνει ότι για το παιδί τους οι γονείς αυτοί συνειδητά και πέρα από τη δική τους διάθεση για ακρόαση παρέχουν τη δυνατότητα (εξοπλισμό, μουσικό υλικό, ερεθίσματα κ.λπ.) προκειμένου το παιδί τους στο σπίτι να ακούει μουσική, και μάλιστα καθημερινά για το 73,6% των περιπτώσεων. Στο ερώτημα αν η μουσική που ακούει το παιδί είναι δικής του επιλογής, οι αποκρίσεις μοιράζονται στο «ναι», «όχι», «και τα δύο», αν και ακόμη και στην περίπτωση του «ναι» (το παιδί επιλέγει μόνο του τη μουσική που ακούει), είναι προφανές ότι οι επιλογές που έχει το παιδί, ιδιαίτερα για τις ηλικίες κάτω των 3 χρόνων, είναι μεταξύ αυτών που του διατίθενται από το οικογενειακό του περιβάλλον. Η μουσική που ακούει το παιδί στο σπίτι με δική του επιλογή, φαίνεται από τα ευρήματά μας να είναι κυρίως 'παιδικά τραγούδια' (52%), και κατά δεύτερο λόγο ξένη ποπ μουσική (11,7%) και κλασική μουσική (10,6%).

Από τις αναλύσεις συσχετίσεων προέκυψαν κάποιες στατιστικά σημαντικές σχέσεις αλλά και κάποιες τάσεις που παρότι δεν εμφανίζουν στατιστική σημαντικότητα ή κινούνται οριακά προς αυτήν, ωστόσο παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Το μικρό μέγεθος του δείγματος και ο τρόπος που αυτό μοιράζονταν στις διάφορες τιμές μεταβλητών, δεν επέτρεψε να φανεί αν η απουσία στατιστικής σημαντικότητας σε αρκετές από τις συσχετίσεις αντανάκλα την πραγματικότητα ή είναι απόρροια του μικρού μεγέθους του δείγματος και του κατακερματισμού του στις διάφορες τιμές μεταβλητών.

Ως προς τη σχέση μεταξύ του τωρινού οικογενειακού μουσικού περιβάλλοντος και άλλων παραγόντων, τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι το τραγούδι του πατέρα σχετίζεται σημαντικά με το φύλο του παιδιού και μάλιστα με το αγόρι [$\chi^2=5.787$, $df=1$, $p<.05$], που σημαίνει ότι οι πατεράδες τείνουν σημαντικά να τραγουδούν στο σπίτι όταν το παιδί τους είναι αγόρι, σε αντίθεση με τη μητέρα το τραγούδι της οποίας στο σπίτι δεν φαίνεται να σχετίζεται με το φύλο του παιδιού της.

Σημαντική προκύπτει επίσης η συσχέτιση ανάμεσα στο τραγούδι του πατέρα προς το παιδί του και στην ηλικία του παιδιού, όπου οι πατέρες φαίνεται να τραγουδούν σημαντικά περισσότερο προς το παιδί τους όταν αυτό είναι μεγαλύτερο των 2 χρόνων [$\chi^2=19.962$, $df= 3$, $p<.01$], σε αντίθεση με τη βρεφική ηλικία κατά την οποία οι πατεράδες δεν τείνουν να τραγουδούν στα παιδιά τους. Για τη μητέρα δεν υπάρχει τέτοιος συσχετισμός, αντίθετα το τραγούδι της μητέρας φαίνεται να υφίσταται προς το παιδί της ισορροπημένα σε όλες τις ηλικίες.

Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν επίσης σημαντική συσχέτιση μεταξύ κάποιων κατηγοριών επαγγέλματος της μητέρας και του τραγουδιού προς το παιδί όταν αυτό ήταν βρέφος [$\chi^2=47.83$, $df= 10$, $p<.01$]. Τα επαγγέλματα που σχετίζονται σημαντικά με το τραγούδι της μητέρας κατά τη βρεφική ηλικία του παιδιού της είναι αυτά που ανήκουν στις υψηλότερες ταξικές κατηγορίες 1, 2 και 3, δηλαδή στα α) επιστημονικά, ελεύθερα επαγγέλματα και ανώτατα διοικητικά στελέχη (γιατροί, δικηγόροι, καθηγητές πανεπιστημίου, μηχανικοί), β) εκπαιδευτικοί, και γ) μεσαία διοικητικά στελέχη, τεχνολόγοι, βοηθοί επιστημονικών επαγγελμάτων (δημόσιοι και ιδιωτικοί υπάλληλοι, παραϊατρικά, νοσοκόμοι κ.λπ.). Το επάγγελμα του πατέρα σχετίζεται επίσης σημαντικά με το αν η μητέρα τραγουδάει στο παιδί της, με περισσότερες μητέρες να τραγουδούν στα μικρά παιδιά τους όταν το επάγγελμα του συζύγου είναι αυτά που ανήκουν στις τρεις υψηλότερες κατηγορίες όπως και πιο πάνω [$\chi^2=15.908$, $df= 6$, $p<.05$].

Από τα ευρήματα προκύπτει σημαντική αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο συνολικό χρονικό διάστημα που ένα παιδί παρακολουθεί ένα μουσικό πρόγραμμα κατά τη βρεφική ή/και προσχολική του ηλικία με το βαθμό ενασχόλησής του με τη μουσική στο σπίτι όσον αφορά στο να ασχολείται παιγνιωδώς με κάποιο από τα μουσικά όργανα (συμβατικά ή μη) που υπάρχουν στο σπίτι.

Από τα ευρήματα της έρευνας προκύπτουν επίσης κάποιοι συσχετισμοί, που παρότι δεν εμφανίζουν στατιστική σημαντικότητα, δηλώνουν αξιοσημείωτες τάσεις. Ως προς την ακρόαση μουσικής από το παιδί στο σπίτι, φαίνεται ότι υπάρχει μια σχέση με την ηλικία του παιδιού, δηλαδή όσο αυξάνεται η ηλικία του παιδιού, αυξάνεται και η τάση του να ακούει μουσική. Το αν η επιλογή αυτής της μουσικής είναι δική του ή όχι εμφανίζεται με μια σχετική ισορροπία κατανεμημένη σε όλες τις ηλικίες του παιδιού στο ηλικιακό φάσμα μεταξύ 0 και 6 χρόνων. Το φύλο του παιδιού φαίνεται να σχετίζεται με την επιλογή της ροκ μουσικής ως μουσικής προς ακρόαση από το ίδιο το παιδί, με τα αγόρια να τείνουν να την επιλέγουν περισσότερο. Η κλασική μουσική φαίνεται να είναι επιλογή προς ακρόαση ιδιαίτερα στην πρώτη ηλικιακή ομάδα (6-12 μηνών) όπου όμως μπορεί να αντιληφθεί κανείς την επιλογή αυτή ως επιλογή του γονιού και όχι του παιδιού. Η ακρόαση παιδικών τραγουδιών ως επιλογής από τα παιδιά τείνει να εμφανίζεται ισορροπημένη μεταξύ των διαφόρων ηλικιακών ομάδων, ενώ η ακρόαση χορευτικής μουσικής τείνει να αυξάνεται όσο αυξάνεται η ηλικία του παιδιού.

Αξιοσημείωτες εμφανίζονται ως τάσεις οι συσχετίσεις μεταξύ του επαγγέλματος του πατέρα όταν αυτός είναι μουσικός, εκπαιδευτικός ή εκπαιδευτικός της μουσικής με τη μουσική ενασχόληση του πατέρα στο σπίτι. Επίσης, τα ευρήματα δηλώνουν ότι όταν ο πατέρας είναι εκπαιδευτικός της μουσικής, οι επιλογές μουσικής προς ακρόαση από το παιδί γίνονται κατά κύριο λόγο από τον ίδιο. Τα ευρήματα επίσης φανερώνουν μια σχέση ανάμεσα στο επάγγελμα του πατέρα ως μουσικός και στη συχνότητα με την οποία ακούει το παιδί μουσική στο σπίτι αλλά και με την επιλογή της κλασικής ως μουσικής προς ακρόαση.

Το επάγγελμα του πατέρα δείχνει επίσης να τείνει να συσχετίζεται με τη μουσική ενασχόληση της μητέρας στο σπίτι. Η μητέρα τείνει να τραγουδά αλλά και να ακούει μουσική στο σπίτι όσο υψηλότερα στην ταξική κατηγορία είναι το επάγγελμα του συζύγου της. Ενδιαφέρουσα επίσης φαίνεται η σχέση που σχηματίζεται ανάμεσα στο επάγγελμα του πατέρα όταν αυτός είναι εκπαιδευτικός και στην τάση του να τραγουδάει, αλλά και στην ακρόαση κλασικής μουσικής από το παιδί (ποσοστό 90%), μία σχέση που επίσης εμφανίζεται αξιοσημείωτη όταν το επάγγελμα του πατέρα ανήκει στην κατηγορία 1, των επιστημονικών κι ελευθέρων επαγγελμάτων (ποσοστό 70%).

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Το γεγονός ότι γονείς χωρίς ιδιαίτερη μουσική ενασχόληση οι ίδιοι, τραγουδούν στο παιδί τους ήδη από την πολύ μικρή του ηλικία πιθανόν να είναι ένδειξη ότι η ευαισθητοποίηση σχετικά με τη σημασία των πρώτων χρόνων της ζωής και της μουσικής για τη μουσική και εν γένει ανάπτυξη του παιδιού είναι ήδη μία πραγματικότητα. Το γεγονός αυτό άλλωστε φαίνεται και από τους αυξανόμενους αριθμούς παιδιών που εγγράφονται σε προγράμματα μουσικής προπαιδείας, μουσικοκινητικής αγωγής και μουσικής ανάπτυξης βρεφών και νηπίων τα τελευταία χρόνια.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με την ερευνητική βιβλιογραφία (Διονυσίου, 2014, Dionyssiou, 2009· Barrett, 2009· Custodero, 2008· Custodero & Johnson-Green, 2008· Custodero, 2006· Custodero & Johnson-Green, 2003· Custodero, Britto & Xin, 2002) σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη μουσικής αλληλεπίδρασης γονιού-παιδιού αφορά σε όλο το ηλικιακό φάσμα από τη γέννηση ως περίπου την ηλικία των 5 χρόνων, εξυπηρετώντας ανάγκες επικοινωνίας, συναισθηματικής αλληλεπίδρασης και δραστηριοτήτων καθημερινής ρουτίνας.

Το γεγονός ότι στην ίδια οικογένεια ο βαθμός ενασχόλησης με τη μουσική από τα αδέρφια του παιδιού είναι εξαιρετικά χαμηλός (έως 3,2%) μπορεί να σημαίνει ωστόσο ότι η ευαισθητοποίηση αυτή δεν μετασχηματίζεται σε ένα ουσιαστικό ενδιαφέρον της οικογένειας για συνέχιση της μουσικής ανάπτυξης του παιδιού και έναρξη μουσικής σπουδής (π.χ., σε όργανο), αλλά παραμένει σε ένα πρώιμο επίπεδο. Συχνά άλλωστε οι γονείς δηλώνουν ότι ο λόγος που εγγράφουν το παιδί τους σε ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι περισσότερο για την κοινωνικοποίησή του και λιγότερο γιατί έχουν βλέψεις ως προς τη μουσική ανάπτυξη του παιδιού, εύρημα που συναντάται επίσης στη σχετική βιβλιογραφία (Gingras, 2009). Βέβαια μέσω σωστά οργανωμένων προγραμμάτων μουσικής προπαιδείας όπου ο γονιός εκπαιδεύεται και παρακολουθεί τη μουσική ανάπτυξη του παιδιού του, η παρακίνηση ώστε τα παιδιά να συνεχίζουν τη μουσική ενασχόληση στη συνέχεια καλλιεργείται σταδιακά και αποδίδει (Zdzinski,

2013· Sichivitsa, 2007· Custodero, 2006· Ipari, 2005· Wu, 2005). Είναι όμως γεγονός ότι για αρκετά χρόνια, και ιδιαίτερα πριν βαθύνει η οικονομική κρίση στην ελληνική κοινωνία, η παρακολούθηση προγραμμάτων με το βρέφος ή το μικρό παιδί είχε σε κάποιους κοινωνικοοικονομικούς κύκλους γίνει σχεδόν «μόδα».

Η σύνθεση του δείγματος από επαγγελματικής άποψης (κάτι που βεβαίως δηλώνει στην ουσία και κοινωνικοοικονομική τάξη) αντανακλά άλλωστε τις τρεις πρώτες ταξικές κατηγορίες επαγγέλματος της μητέρας στο μεγαλύτερο ποσοστό (35,1%, 23,4% και 26,6% για την 1η, 2η, και 3η κατηγορία αντίστοιχα. Το επάγγελμα του πατέρα στο δείγμα μας επίσης μοιράζεται στο 88,2% στις τρεις πρώτες ταξικές κατηγορίες επαγγέλματος με το μεγαλύτερο ποσοστό όμως (64,5%) να συγκεντρώνεται στην 3η κατηγορία. Η σημαντική συσχέτιση που βρέθηκε μεταξύ των τριών πρώτων ταξικών κατηγοριών επαγγέλματος της μητέρας και του πατέρα και του αν η μητέρα τραγουδούσε στο παιδί της όταν αυτό ήταν βρέφος πιθανόν να σχετίζεται με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας που φυσικά είναι δυνατό να επηρεάζει τη μητέρα ως προς τον διαθέσιμο χρόνο της ή την ηρεμία που διαθέτει για να αφιερώνεται στο μικρό παιδί της τραγουδώντας του. Τα επαγγέλματα των συζύγων μπορεί επίσης να επηρεάζουν καθοριστικά τα μορφωτικά αγαθά που είναι σε θέση να προσφέρει η οικογένεια στο παιδί με αποτέλεσμα μεταξύ άλλων την εγγραφή του παιδιού σε τέτοια μουσικά προγράμματα. Τόσο το μορφωτικό επίπεδο των γονιών όσο και η εμπλοκή τους σε τέτοια προγράμματα μπορεί να συνεπάγεται την ευαισθητοποίησή τους σχετικά με τη σημασία του τραγουδιού του οικείου ενήλικα για τη μουσική και εν γένει ανάπτυξη του παιδιού στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Αναπόφευκτα δημιουργείται η σκέψη της σύνδεσης της κοινωνικοοικονομικής τάξης με τις 'εκπαιδευτικές επιλογές' και τα αγαθά που προσφέρονται στο παιδί ήδη από την αρχή της ζωής του. Αυτό είτε έχει σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων που αντανακλά στις 'εκπαιδευτικές' επιλογές που κάνουν για τα παιδιά τους ήδη από την αρχή της ζωής τους, πιθανότατα όμως σχετίζεται άμεσα και με τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας να παρέχει στα παιδιά ένα 'αγαθό πολυτελείας', όπως θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κάποιος την παρακολούθηση ενός προγράμματος μουσικής ανάπτυξης βρεφών και νηπίων. Ο συσχετισμός αυτός υποστηρίζεται από αρκετά ερευνητικά ευρήματα των τελευταίων χρόνων (Gingras, 2009· Custodero et al., 2003) σύμφωνα με τα οποία το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημα των γονιών φαίνεται να επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές μουσικές επιλογές που κάνουν για το παιδί τους αλλά και τη μουσική διάδραση μαζί του.

Το τραγούδι της μάνας κατά τη βρεφική ηλικία του παιδιού είναι επίσης ένα στοιχείο της κουλτούρας μας, κάτι που αντανακλάται με βαθύτητα, ωραιότητα και αδιανόητο μουσικό και στιχουργικό πλούτο στα νανουρίσματα, τα ταχταρίσματα και ένα υπέροχο σύνολο υλικού που απευθύνεται από τον ενήλικα προς το παιδί μέσα στην ελληνική μουσική μας παράδοση. Αντανάκλαση της γενικότερης ευαισθητοποίησης αυτής της κατηγορίας γονέων ως προς την επίδραση της μουσικής στα πρώτα χρόνια της ζωής αλλά και αντανάκλαση της επίδρασης της γονικής εκπαίδευσης που συντελείται στο πλαίσιο τέτοιων προγραμμάτων μουσικής προπαιδείας, πιθανότατα να είναι και το εύρημα ότι η συντριπτική πλειοψηφία των γονιών του δείγματος (98,9%) δηλώνει ότι το παιδί ακούει μουσική στο σπίτι, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για μητέρες που ακούνε μουσική είναι 40,4% και για πατεράδες 27,7%. Αυτό σημαίνει ότι για το παιδί τους οι γονείς αυτοί συνειδητά και πέρα από τη

δική τους διάθεση για ακρόαση παρέχουν τη δυνατότητα (εξοπλισμό, μουσικό υλικό, ερεθίσματα κ.λπ.) προκειμένου το παιδί τους στο σπίτι να ακούει μουσική και μάλιστα καθημερινά για το 73,6% των περιπτώσεων. Στο ερώτημα αν η μουσική που ακούει το παιδί είναι δικής του επιλογής, οι αποκρίσεις μοιράζονται στο «ναι», «όχι», «και τα δύο», αν και ακόμη και στην περίπτωση του «ναι» (το παιδί επιλέγει μόνο του τη μουσική που ακούει), οι επιλογές που έχει το παιδί είναι συνήθως μεταξύ αυτών που του διατίθενται ιδιαίτερα για τις ηλικίες κάτω των 3 χρόνων. Παρότι η προσωπική ενασχόληση των γονιών με τη μουσική στο σπίτι είναι χαμηλού ή μέτριου βαθμού, ωστόσο προκύπτει ότι υπάρχει τόσο το τραγούδι προς το παιδί όταν αυτό είναι μικρό αλλά και η παροχή πολλών ερεθισμάτων για μουσική εκτέλεση, ακρόαση, κίνηση κ.λπ. για το μικρό παιδί στο σπίτι, κάτι που επίσης επιβεβαιώνει προηγούμενα ερευνητικά ευρήματα σύμφωνα με τα οποία η μουσική δραστηριότητα στο σπίτι δεν φαίνεται να σχετίζεται με τη γνώση μουσικής από τους γονείς (Mehr, 2014· deVries, 2009· Gingras, 2009· Custodero & Johnson-Green, 2003). Θα ήταν ενδιαφέρον να μελετηθεί αν αυτή η μουσική διάδραση των γονιών με το παιδί ή η παροχή μουσικών ερεθισμάτων με κάποιον τρόπο εμφανίζεται και στις άλλες ταξικές κατηγορίες επαγγέλματος στον ελλαδικό χώρο που δεν αντανakλώνται στο δείγμα της παρούσας έρευνας, προκειμένου να ελεγχθούν προηγούμενα ερευνητικά ευρήματα που χαρακτηρίζουν αυτή τη μουσική διάδραση γονιού-παιδιού ως φυσική και εγγενή, και ανεξάρτητη από το εκπαιδευτικό επίπεδο ή το εισόδημα των γονιών.

Όπως προκύπτει από τα ερευνητικά μας δεδομένα, μόνο το 2,2% των γονιών του δείγματός μας κατατάσσουν το παιδί τους σε «πολύ υψηλό» επίπεδο μουσικών δυνατοτήτων, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία κατατάσσει τα παιδιά τους στο «υψηλό» ή «μέτριο» επίπεδο μουσικών δυνατοτήτων με ποσοστά 49,5% και 44,1% αντίστοιχα. Το εύρημα αυτό συνάδει με τη φυσιολογική καμπύλη κατανομής της μουσικής δεκτικότητας (ταλέντου) όπως υποστηρίζεται από τα επιστημονικά δεδομένα (Gordon, 2003) των τελευταίων δεκαετιών και σύμφωνα με την οποία μόνο το 2% του συνολικού πληθυσμού ανήκουν στην «πολύ υψηλή» κατηγορία. Η εκπαίδευση που έχουν οι γονείς αυτοί μέσα στο πλαίσιο των προγραμμάτων που παρακολουθούν τα οποία δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση του γονιού, στην ευαισθητοποίησή του και στη συμμετοχή του στη μουσική δράση εντός και εκτός μαθημάτων με το παιδί του, πιθανόν να είναι σε τέτοιο βαθμό αποτελεσματική ώστε να έχουν την οξυδέρκεια και τη γνώση να κρίνουν όντως τη μουσική δυνατότητα του παιδιού τους όπως προφανώς θα μπορούσε να την κρίνει ένας εξειδικευμένος δάσκαλος μουσικής για βρέφη και νήπια.

Το εύρημα ότι οι πατέρες τραγουδούν στο σπίτι όταν το παιδί τους είναι αγόρι και μάλιστα όταν αυτό είναι μεγαλύτερο από 2 χρονών, ενώ οι μητέρες τραγουδούν στα παιδιά τους ανεξάρτητα από το φύλο τους και σε όλες τις ηλικίες τους στον ίδιο περίπου βαθμό, πιθανόν φανερώνει ότι ακόμη και στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία εξακολουθούν να υπάρχουν κάποια στερεότυπα σχετικά με το φύλο που φαίνεται να επηρεάζουν τις συμπεριφορές των πατεράδων. Αυτό συνάδει με προηγούμενα ερευνητικά ευρήματα (Custodero, Britto & Brooks-Gunn, 2003), σύμφωνα με τα οποία η ηλικία του παιδιού και το φύλο του επηρεάζουν τις μουσικές αλληλεπιδράσεις γονιού-παιδιού.

Η σημαντική αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στο συνολικό χρονικό διάστημα που ένα παιδί παρακολουθεί ένα μουσικό πρόγραμμα κατά τη βρεφική ή/και

προσχολική του ηλικία και στο βαθμό παιγνιώδους ενασχόλησής του με συμβατικά ή μη μουσικά όργανα που υπάρχουν στο σπίτι, μπορεί να φανερώνει το ότι τα παιδιά που παρακολουθούν από νωρίς τέτοια προγράμματα έχουν σημαντικά και πλούσια μουσικά ερεθίσματα σε βαθμό που η ύπαρξη κάποιων μουσικών οργάνων στο σπίτι να μην είναι ικανή να προσελκύσει την ενασχόλησή τους με αυτά. Η ποιότητα των αντικειμένων βεβαίως που ένας γονιός θα χαρακτήριζε ως ‘μουσικό όργανο’ μπορεί να μην είναι αυτή που θα ήταν ικανή να κεντρίσει και να κρατήσει την προσοχή ενός παιδιού που μέσα στο πλαίσιο τέτοιων προγραμμάτων έρχεται σε επαφή και βιώνει καλής ποιότητας ηχοχρώματα από επαγγελματικού επιπέδου μουσικά όργανα. Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση να υποθέσει κάποιος ότι η συμμετοχή του παιδιού σε τέτοια προγράμματα από πολύ μικρή ηλικία φέρνει έναν κορεσμό του παιδιού σχετικά με την περαιτέρω μουσική ενασχόληση, κάτι που όμως δεν εμφανίζεται ως εύρημα στη σχετική ερευνητική βιβλιογραφία.

Ενδιαφέρουσες εμφανίζονται οι τάσεις συσχετισμού μεταξύ του επαγγέλματος του πατέρα (όταν αυτός είναι μουσικός, εκπαιδευτικός ή εκπαιδευτικός της μουσικής) με τη μουσική ενασχόληση του πατέρα στο σπίτι αλλά και με τη μουσική ενασχόληση της μητέρας στο σπίτι. Επίσης, προκύπτει ότι η μητέρα τείνει να τραγουδά αλλά και να ακούει μουσική στο σπίτι όσο υψηλότερα στην ταξική κατηγορία είναι το επάγγελμα του συζύγου της. Τα παραπάνω ευρήματα τείνουν να επιβεβαιώνουν ευρήματα πολυάριθμων ερευνών για τη γενικότερη μορφωσιογόνα δύναμη των εκπαιδευτικών στην ελληνική κοινωνία αλλά και την απόλαυση μορφωτικών αγαθών σε μεγαλύτερη κλίμακα στα ανώτερα ταξικά στρώματα (Bourdieu & Passeron, 1993· Φραγκουδάκη, 1985· Μυλωνάς, 1980), εγείρουν όμως προβληματισμούς για την αναγκαιότητα να ευαισθητοποιήσουμε, να ‘μορφώσουμε’ όλους τους γονείς σχετικά με τη σημασία της μουσικής στα πρώτα χρόνια της ζωής, αλλά και για την αναγκαιότητα να προσφέρονται και να είναι προσβάσιμα σε όλες τις πληθυσμιακές ομάδες και τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα αντίστοιχα ποιοτικά προγράμματα μουσικής ανάπτυξης και μάθησης από τη βρεφική ήδη ηλικία. Αυτό αφορά στην ανάγκη η επιστημονική γνώση σχετικά με την επίδραση της μουσικής στην εν γένει ανάπτυξη του παιδιού κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής, να μπορέσει να φτάσει, να αγγίξει και να επηρεάσει την κοινωνική κι εκπαιδευτική πολιτική της χώρας, από τους βρεφονηπιακούς σταθμούς, τα κέντρα φύλαξης και δημιουργικής απασχόλησης ως το σχολικό εκπαιδευτικό σύστημα, τα ωδεία και τις μουσικές σχολές.

Παρότι το δείγμα της έρευνας (N=94) είναι σχετικά μικρό και όχι τυχαίο, ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι υπολογίζεται να αποτελεί πάνω από το 10% του συνολικού πληθυσμού γονιών μέσα στην πόλη της Θεσσαλονίκης που εγγράφουν τα μικρά παιδιά τους σε προγράμματα μουσικής αγωγής για την βρεφική και πρώιμη παιδική ηλικία. Μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι το δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό αυτού του ευρύτερου πληθυσμού. Με τις απαραίτητες επιφυλάξεις μπορούν επομένως τα ευρήματα της παρούσας έρευνας να αποτελέσουν εφαλτήριο για τη δημιουργία μιας θεωρίας για τα χαρακτηριστικά των οικογενειών που εγγράφουν τα παιδιά τους σε τέτοια προγράμματα, προκειμένου να διενεργηθούν πολλαπλές έρευνας για τη δοκιμή της συγκεκριμένης θεωρίας. Περαιτέρω έρευνες σε κάθε περίπτωση είναι ωστόσο απαραίτητες για να διερευνηθεί περισσότερο το σχετικό ζήτημα, να φωτιστούν περισσότερες πλευρές του και βέβαια να διασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα των ευρημάτων.

Βιβλιογραφία

- Achilles, E. (1999). Promoting family music literacy lessons from Head Start. *General Music Today*, 12(2), 4-10.
- Barrett, M. S. (2009). Sounding lives in and through music: A narrative inquiry of the “everyday” musical engagement of a young child. *Journal of Early Childhood Research*, 7(2), 115-134.
- Berger, A. A., & Cooper, S. (2003). Musical Play: A Case Study of Preschool Children and Parents. *Journal of Research in Music Education*, 51(2), 151-165.
- Bergeson, T. R., & Trehub, S. E. (1999). Mothers’ singing to infants and preschool children. *Infant Behavior & Development*, 22(10), 51-64.
- Bourdieu, P., & Passeron, J.-Cl. (1993). *Οι κληρονόμοι*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.
- Cardany, A. (2004). Music education for preschool children: Perspectives and experiences of parents. *Dissertation Abstracts International*, 65(11), 4141.
- Custodero, L. A. (2006). Singing practices in 10 families with young children. *Journal of Research in Music Education*, 54(1), 37-56.
- Custodero, L. A., Britto, P. R., & Brooks-Gunn, J. (2003). Musical lives: A collective portrait of American parents and their young children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 24(5), 553-572.
- Custodero, L. A., Britto, P. R., & Xin, T. (2002). From Mozart to Motown, lullabies to love songs: A preliminary report on the Parents Use of Music with Infants Survey. *Zero-to-Three Bulletin*, 25(1), 41-46.
- Custodero, L. A., & Johnson-Green, E. A. (2003). Passing the cultural torch: Musical experience and musical parenting of infants. *Journal of Research in Music Education*, 51(2), 102-114.
- Custodero, L., & Johnson-Green, E. A. (2008). Caregiving in counterpoint: reciprocal influences in the musical parenting of younger and older infants. *Early Childhood Development and Care*, 178(1), 15-39.
- Creech, A., & Hallam, S. (2009). Interaction in instrumental learning: the influence of interpersonal dynamics on parents. *International Journal of Music Education*, 27(2), 94-106.
- Davidson, J. W., Sloboda, J. A., & Howe, M. J. A. (1995). The role of parents and teachers in the success and failure of instrumental learners. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 127, 40-44.
- deVries, P. (2009). Music at home with the under fives: What is happening? *Early Child Development and Care*, 179, 395-405.
- Dionyssiou, Z. (2009) Encouraging musical communication between babies and parents: report of a case study from Corfu. In A. R. Addressi & S. Young (Eds.) *MERYC 2009, Proceedings of the 4th Conference of the European Network of music educators and reseachers of Young Children* (pp. 313-322). Bologna: Bologna University Press.
- Englund, M., Luckner, A., Whaley, G., & Egeland, B. (2004). Children’s Achievement in Early Elementary School: Longitudinal Effects of Parental Involvement, Expectations, and Quality of Assistance. *Journal of Educational Psychology*, 96(4), 723-730.
- Fan, X. (2001). Parental involvement and students’ academic achievement: A growth modeling analysis. *Journal of Experimental Education*, 70, 27-61.

- Fan, X., & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13, 1-22.
- Frome, P. M., & Eccles, J. S. (1998). Parents' influence on children's achievement-related perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 435-452.
- Gingras, P. (2009). Who are they and why are they there? Family factors leading to Enrollment in an early childhood music program. Paper presented at *Early Childhood Music Special Research Interest Group of MENC: The National Association of Music Education Conference, Learning from Young Children*. Neward, DE: MENC.
- Gordon, E. E. (2003). *A music learning theory for newborn and young children*. Chicago, IL: GIA Publications, Inc.
- Howe, M. J. A., & Sloboda, J. (1991). Young musicians' accounts of significant influences in their early lives. *British Journal of Music Education*, 8, 39-52.
- Ilari, B. (2005). On musical parenting of young children: Musical beliefs and behaviors of mothers and infants. *Early Child Development and Care*, 175(7-8), 647-660.
- Ilari, B., Moura, A., & Bourscheidt, L. (2011). Between interactions and commodities: Musical parenting of infants and toddlers in Brazil. *Music Education Research*, 13(1), 51-67.
- Jeynes, W. (2003). Education and Urban Society. A Meta-Analysis: The Effects of Parental Involvement on Minority Children's Academic Achievement. *Education and Urban Society*, 35(2), 202-218.
- Jodl, K. M., Michael, A., Malanchuk, O., & Eccles, J. S. (2001). *Child Development*, 72(4), 1247-1265.
- Johnson-Green, E., & Custodero, L. A. (2002). The toddler top 40: Musical preferences of babies, toddlers, and their parents. *Zero to Three*, 23(1), 47-48.
- Levinowitz, L. M. (1999). The importance of music in early childhood. *Music Educators Journal*, 86(1), 17-18.
- Mallett, C. A. (2000). An examination of parent/caregiver attitudes toward music instruction, the nature of the home musical environment, and their relationship to the developmental music aptitude of preschool children. *Dissertation Abstracts International*, 61(04), 1335.
- Mehr, S. (2014). Music in the home: New evidence for an intergenerational link. *Journal of Research in Music Education*, 62(1), 78-88.
- Nardo, R. L., Custodero, L. A., Persellin, D. C., & Fox, D. B. (2006). Looking back, Looking forward: A report on early childhood music education in accredited American preschools. *Journal of Research in Music Education*, 54, 278-292.
- Scott, L. K. (2004). Early childhood brain development and elementary music curricula: Are they in tune? *General Music Today*, 18, 20-27.
- Sichivitsa, V. (2002). Influences of parental support in music, prior choral experience, self-efficacy, formal and informal integration upon college-student persistence in music. *Journal of Integrative Psychology*, 2. Retrieved from https://scholar.google.gr/scholar?q=Sichivitsa%2C+V.+%282002&btnG=&hl=el&as_sdt=0%2C5.

- Sichivitsa, V. (2007). The influences of parents, teachers, peers and other factors on students' motivation in music. *Research Studies in Music Education*, 29(1), 55-68.
- Stamou, L. (2001). The effect of parental involvement on children's musical development: The need to educate the parent. *Colorado Music Educator*, 49(1), 24-31.
- Stamou, L. (2006). A research investigation of the opinions and knowledge of pre-service and in-service music teachers on basic matters related to early childhood music education. In W. Sims & R. Tahir (Eds.), *Proceedings of the International Society for Music Education (ISME) 27th World Conference* (pp. 11-63). ISME.
- Tarnowski, S. M. (1999). Musical play and young children. *Music Educators Journal*, 86(1), 26-29.
- Tarnowski, S. M., & Barrett, J. R. (1997). The beginnings of music for a lifetime: Survey of musical practices in Wisconsin preschools. *Update: Applications of Research in Music Education*, 15(2), 3-7.
- Trehub, S. E. (2001). Musical predispositions in infancy. In R. J. Zatorre & I. Peretz (Eds.), *The biological foundations of music: Annals of the New York Academy of Sciences*, 903, 1-6.
- Trollinger, V. (2003). Relationships between pitch-matching accuracy, speech fundamental frequency, speech range, age, and gender in American English-speaking preschool children. *Journal of Research in Music Education*, 51, 78-94.
- Valerio, W., Reynolds, A., Bolton, B., Taggart, C., & Gordon, E. (1998). *Music play: The early childhood music curriculum*. Chicago: G.I.A. Publications.
- Wu, Sung-Mei. (2005). A survey of Taiwanese parents' attitudes toward early childhood music education and their participation in music activities at home. *Dissertation Abstracts International*, 66(6), 2098.
- Zdzinski, S. F. (1992). Relationships among parental involvement, music aptitude, and musical achievement of instrumental music students. *Journal of Research in Music Education*, 40(2), 114-125.
- Zdzinski, S. F. (1996). Parental involvement, selected student attributes, and learning outcomes in instrumental music. *Journal of Research in Music Education*, 44(1), 34-48.
- Zdzinski, S. F. (2013). The underlying structure of parental involvement musical home environment. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 198, 69-88.
- Διονυσίου, Ζ. (2014). Η μουσική ζωή στην ελληνική οικογένεια με παιδιά 0-6 ετών. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 12, 9-33.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2002). Φίλοι Μουσικόφιλοι στο σχολείο: Συμπεράσματα και προτάσεις από την εφαρμογή του διετούς προγράμματος μουσικής αγωγής στα σχολεία/νηπιαγωγεία. Στο *Πρακτικά 3^{ου} Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Μυλωνάς, Θ. (1980). *Κοινωνική Αναπαραγωγή στο Σχολείο*. Αθήνα: Αρμός.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.

- Στάμου, Λ. (2006). Σημαντικά ερευνητικά ευρήματα για τη μουσική ανάπτυξη κατά τη βρεφική και παιδική ηλικία: Η αναγκαιότητα αναπροσανατολισμού της εκπαιδευτικής πολιτικής. Στο Λ. Καρτασίδου & Λ. Στάμου (Επιμ.), *Μουσική παιδαγωγική, Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή, Μουσικοθεραπεία: Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές* (σσ. 35-43). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Στάμου, Λ. (2009). Μουσική μελέτη από 'κούνια': Η έρευνα της μουσικής συμπεριφοράς βρεφών και νηπίων. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Πρακτικά 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση* (σσ. 846-858). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Στάμου, Λ. (2013). Μουσικότητα και μουσική καθοδήγηση στα πρώτα χρόνια της ζωής: Η συμβολή της Θεωρίας Μουσικής Μάθησης στη μουσικοπαιδαγωγική πρακτική με βρέφη και νήπια. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής* (σσ. 174-208). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.